

USTAVNI SUD REPUBLIKE HRVATSKE

105

Ustavni sud Republike Hrvatske, u sastavu Jasna Omejec, predsjednica Suda, te suci Mato Arlović, Marko Babić, Snježana Bagić, Slavica Banić, Mario Jelušić, Davor Krapac, Ivan Matija, Antun Palarić, Aldo Radolović, Duška Šarin i Miroslav Šeparović, u postupku koji je ustavnom tužbom pokrenuo D. B. iz S., kojeg zastupa D. R., odvjetnik iz O., na sjednici održanoj 13. siječnja 2014. donio je

ODLUKU

I. Utvrđuje se da je D. B. iz S., B. P. 44, u razdoblju od 30. rujna 2013. do 9. prosinca 2013. bilo povrijeđeno pravo na slobodu, zajamčeno člankom 22. Ustava Republike Hrvatske (»Narodne novine« broj 56/90., 135/97., 113/00., 28/01. i 76/10.), sljedećim pojedinačnim aktima:

- rješenjem Vrhovnog suda Republike Hrvatske broj: II Kž 445/13-4 od 25. listopada 2013. i
- rješenjem Županijskog suda u Osijeku broj: Kv-Rz-20/2013-5 (K-Rz-3/2011) od 30. rujna 2013.

II. Ova odluka objavit će se u »Narodnim novinama«.

O b r a z l o ž e n j e

I. POSTUPAK PRED USTAVNIM SUDOM

1. Pravodobnu i dopuštenu ustavnu tužbu podnio je 6. studenoga 2013. D. B. iz S. (u daljnjem tekstu: podnositelj), kojeg u ustavnosudskom postupku zastupa odvjetnik D. R. iz O.

Ustavna tužba podnesena je protiv rješenja Vrhovnog suda Republike Hrvatske (u daljnjem tekstu: Vrhovni sud) broj: II Kž 445/13-4 od 25. listopada 2013., kojim je odbijena podnositeljeva žalba podnesena protiv rješenja Županijskog suda u Osijeku broj: Kv-Rz-20/2013-5 (K-Rz-3/2011) od 30. rujna 2013.

Prvostupanjskim je rješenjem podnositelju u svojstvu optuženika – u tijeku postupka nakon podignute optužnice zbog kaznenog djela ratnog zločina protiv civilnog stanovništva iz članka 120. stavka 1. Osnovnog krivičnog zakona Republike Hrvatske (»Narodne novine« broj 31/93., 35/93., 108/95., 16/96. i 28/96.) – produljen pritvor (do nove odluke vijeća, a najdulje do izricanja nepravomoćne presude) iz razloga propisanih člankom 102. stavkom 1. točkom 4. Zakona o kaznenom postupku (»Narodne novine« broj 110/97., 27/98., 58/99., 112/99., 58/02., 143/02., 178/04. – članak 82. Zakona o međunarodnoj pravnoj pomoći u kaznenim stvarima, 115/06., u daljnjem tekstu: ZKP/97).

II. ČINJENICE I OKOLNOSTI PREDMETA

2. Podignuta optužnica podnositelja je teretila za počinjenje kaznenog djela ratnog zločina protiv civilnog stanovništva, počinjenog u prvoj polovini 1991. godine na području S. i B., na štetu osam civilnih osoba srpske nacionalnosti. Optužnica je postala pravomoćna 27. siječnja 2012.

Podnositelj se kontinuirano nalazio u pritvoru od 20. lipnja 2011. do 9. prosinca 2013.

3. Ustavni sud do sada je donio pet odluka o podnositeljevima prethodnim ustavnim tužbama koje su se odnosile na njegov pritvor. Prvim trima odlukama (broj: U-III-2942/2012 od 31. svibnja 2012., broj: U-III-305/2013 od 31. siječnja 2013. i broj: U-III-2058/2013. od 18. travnja 2013.) Ustavni sud odbio je podnositeljeve ustavne tužbe. Odluke su objavljene na internetskoj stranici Ustavnog suda ..usud.hr>

Odlukom broj: U-III-3660/2013 od 11. srpnja 2013. () Ustavni sud usvojio je podnositeljevu četvrtu ustavnu tužbu te je ukinuo rješenja o produljenju pritvora Vrhovnog suda Republike Hrvatske broj: Kž-220/13-4 od 17. svibnja 2013. i Županijskog suda u Osijeku broj: Kv-Rz-9/2013 (K-Rz-3/2011) od 26. travnja 2013. te predmet vratio Županijskom sudu u Osijeku na ponovni postupak. Prema ocjeni Ustavnog suda, sudovi u ukinutim odlukama nisu u dostatnoj mjeri uvažili ustavnosudska stajališta i stajališta Europskog suda za ljudska prava u Strasbourgu (u daljnjem tekstu: ESLJP) o dužnosti obrazlaganja razloga zbog kojih je bilo potrebno daljnje produljenje podnositeljeva pritvora na temelju članka 102. stavka 1. točke 4. ZKP/97..usud.hr>

Nakon toga, odlukom broj: U-III-4447/2013 od 27. rujna 2013. (»Narodne novine« broj 123/13.) Ustavni sud odbio je podnositeljevu petu ustavnu tužbu protiv rješenja nadležnih sudova, koja su donesena u ponovljenom postupku na temelju odluke Ustavnog suda broj: U-III-3660/2013 od 11. srpnja 2013. (v. detaljnije u točkama 12.2. i 13. obrazloženja ove odluke).

3.1. Podnositeljevu šestu ustavnu tužbu, koja je predmet ovog ustavnosudskog postupka, Ustavni sud zaprimio je 8. studenoga 2013. U njoj je podnositelj prigovorio zbog ponovnog produljenja pritvora koji mu je određen rješenjem Županijskog suda u Osijeku broj: Kv-Rz-20/2013-5 (K-Rz-3/2011) od 30. rujna 2013. (u daljnjem tekstu: osporeno prvostupanjsko rješenje), a zakonitost kojeg je potvrdio i Vrhovni sud rješenjem broj: II Kž 445/13-4 od 25. listopada 2013. (u daljnjem tekstu: osporeno drugostupanjsko rješenje).

Osporenim rješenjima ponovno je produljen pritvor podnositelja do nove odluke sudskog vijeća (to jest do 25. prosinca 2013.), odnosno do izricanja nepravomoćne presude.

4. Prije okončanja postupka pred Ustavnim sudom u povodu podnositeljeve šeste ustavne tužbe, Županijski sud u Osijeku ukinuo je 2. prosinca 2013., na temelju članka 107. a) ZKP/97, pritvor podnositelja i odredio da se »isti ima odmah pustiti na slobodu« (rješenje broj: K-Rz-3/2011-1115 od 2. prosinca 2013.).

Unatoč tome, podnositelj je pušten na slobodu tek 9. prosinca 2013., kad je Županijski sud u Osijeku donio presudu broj: K-Rz-3/2011 od 9. prosinca 2013. kojom podnositelja nepravomoćno oslobađa od optužbe za počinjenje kaznenog djela koje mu se stavljalo ne teret.

4.1. Do dana puštanja podnositelja na slobodu Ustavni sud nije odlučio o njegovoj ustavnoj tužbi protiv osporenih rješenja o produljenju pritvora, koja su 9. prosinca 2013. prestala proizvoditi pravne učinke.

III. NADLEŽNOST USTAVNOG SUDA ZA ODLUČIVANJE O USTAVNOJ TUŽBI NAKON ŠTO SU RJEŠENJA O PRITVORU PRESTALA VAŽITI

5. Prema dosadašnjoj praksi, Ustavni sud odbacivao je kao nedopuštene (zbog nepostojanja postupovnih pretpostavki za odlučivanje o njima) ustavne tužbe kojima su se osporavala rješenja o pritvoru, odnosno istražnom zatvoru, u sljedećim slučajevima:

- a) ako je rješenje o određivanju pritvora/istražnog zatvora već u vrijeme podnošenja ustavne tužbe prestalo važiti, odnosno nije proizvodilo pravne učinke, ili
- b) ako je rješenje o određivanju pritvora/istražnog zatvora u vrijeme odlučivanja Ustavnog suda više nije važilo, odnosno nije proizvodilo pravne učinke, ili
- c) ako se podnositelj u vrijeme podnošenja ustavne tužbe nije nalazio u pritvoru/istražnom zatvoru, ili
- d) ako je podnositelj tijekom ustavnosudskog postupka pušten na slobodu, ili
- e) ako je podnositelj tijekom ustavnosudskog postupka upućen na izdržavanje kazne zatvora.

6. Praksa ESLJP-a u odnosu na Hrvatsku pokazuje da je Ustavni sud dužan preispitati navedena stajališta u svjetlu članka 5. stavka 4. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (»Narodne novine« – Međunarodni ugovori broj 18/97., 6/99. – pročišćeni tekst i 8/99. – ispravak, 14/02. i 1/06., u daljnjem tekstu: Konvencija), koji glasi:

»Članak 5.

PRAVO NA SLOBODU I SIGURNOST

(...)

4. Svatko tko je lišen slobode uhićenjem ili pritvaranjem ima pravo pokrenuti sudski postupak u kojem će se brzo odlučiti o zakonitosti njegova pritvaranja ili o njegovu puštanju na slobodu ako je pritvaranje bilo nezakonito.

(...)«

U ovom se ustavnosudskom postupku Ustavni sud ograničava na preispitivanje svog dosadašnjeg stajališta o odbacivanju ustavne tužbe u situaciji kad rješenje o određivanju pritvora/istražnog zatvora u vrijeme odlučivanja Ustavnog suda više ne važi, odnosno ne proizvodi pravne učinke, a podnositelj (pritvorenik) je pušten na slobodu (kumulacija slučajeva b) i d) navedenih u točki 5. obrazloženja ove odluke). Ostale slučajeve navedene u točki 5. obrazloženja ove odluke Ustavni sud će sukcesivno preispitivati u predmetima u kojima se oni pojave kao ustavnopravno relevantni.

6.1. U predmetu *Hutchison Reid protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (presuda, 20. veljače 2003., zahtjev br. 50272/99) sadržana su načelna pravna stajališta ESLJP-a o značenju i domašaju članka 5. stavka 4. Konvencije. Ona glase:

»64. Članak 5. stavak 4. pruža temeljnu zaštitu protiv arbitrarnog pritvaranja jer propisuje da pojedinac koji je lišen slobode ima pravo da o zakonitosti njegova pritvaranja odluči sud. ...

65. Uhićena ili pritvorena osoba ima pravo da takav sud odluči o 'zakonitosti' njezina pritvaranja u svjetlu ne samo pretpostavki domaćeg prava već i teksta Konvencije, u njoj utjelovljenih općih načela te svrhe ograničenja koje dopušta stavak 1. (vidjeti, *inter alia*, *Brogan i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda od 29. studenoga 1988., ... § 65.). To ne jamči pravo na sudski nadzor takvog opsega koji će ovlastiti sud da u svim aspektima slučaja, uključujući pitanja čiste svrhovitosti (*pure expediency*), zamijeni vlastitom diskrecijom onu tijela koje donosi odluke (*to substitute its own discretion for that of the decision-making authority*). Nadzor, međutim, mora biti dovoljno obuhvatan da utječe na uvjete koji su bitni za zakonito pritvaranje osobe podvrgnute vrsti lišenja slobode koja je naložena (vidjeti *E. protiv Norveške*, presuda od 29. kolovoza 1990., ... § 50., i *Singh protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda od 2. veljače 1996., ... § 65.).«

U predmetu *A. i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (presuda, veliko vijeće, 19. veljače 2009., zahtjev br. 3455/05) ESLJP je izrijekom utvrdio da je članak 5. stavak 4. Konvencije »lex specialis u odnosu prema općenitijim zahtjevima iz članka 13.«, to jest prema pravu na djelotvorno domaće pravno sredstvo (§ 202. presude). To je utvrđenje utemeljeno na ustaljenom stajalištu ESLJP-a da je u središtu članka 5. stavka 4. Konvencije pravo pritvorenika na pravno sredstvo protiv sudskih odluka o njegovu uhićenju ili pritvaranju, odnosno produljenju pritvora. Naime, ESLJP je već u predmetu *Brogan i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (1988.) zauzeo stajalište da uhićene ili pritvorene osobe imaju pravo na sudsko ispitivanje procesnih i materijalnih razloga koji su od životnog značenja za »zakonitost« lišenja njihove slobode u smislu Konvencije. Mjerodavni dijelovi te presude glase:

»65. ... Prema utvrđenoj praksi Suda, pojam 'zakonitost' u stavku 4. ... ima isto značenje kao i u stavku 1. ... Na temelju stavka 4. članka 5. ... uhićene ili pritvorene osobe imaju pravo na nadzor procesnih i materijalnih uvjeta koji su bitni za 'zakonitost', u smislu Konvencije, njihova lišenja slobode. To znači da su u ovom slučaju podnositelji zahtjeva trebali imati dostupno pravno sredstvo koje bi omogućilo nadležnom sudu da ispita ne samo poštovanje procesnih zahtjeva propisanih člankom 12. Zakona iz 1984.« (riječ je o domaćem zakonu Ujedinjenog Kraljevstva – op. Ustavni sud) »već i razumnost sumnje na kojoj je bilo zasnovano uhićenje (*reasonableness of the suspicion underpinning the arrest*), kao i legitimnost svrhe kojoj se težilo tim uhićenjem odnosno kasnijim pritvaranjem (*legitimacy of the purpose pursued by the arrest and the ensuing detention*).«

6.2. ESLJP je do sada u nekoliko predmeta protiv Hrvatske utvrđivao dosege i sadržaj konvencijskog prava na slobodu, zajamčenog člankom 5. stavkom 1. točkom c) u vezi sa stavkom 3. tog članka Konvencije te konvencijskog prava na sudski nadzor zakonitosti pritvaranja, zajamčenog člankom 5. stavkom 4. Konvencije. Riječ je o predmetima *Peša protiv Hrvatske* (presuda, 8. travnja 2010., zahtjevi br. 40523/08), *Hađi protiv Hrvatske* (presuda, 1. srpnja 2010., zahtjev br. 42998/08), *Getoš-Magdić protiv Hrvatske* (presuda, 2. prosinca 2010., zahtjev br. 56305/08), *Bernobić protiv Hrvatske* (presuda, 21. lipnja 2011., zahtjev br. 57180/09), *Šebalj protiv Hrvatske* (presuda, 28. lipnja 2011., zahtjev br. 4429/09), *Krnjak protiv Hrvatske* (presuda, 28. lipnja 2011., zahtjev br. 11228/10), *Trifković protiv Hrvatske* (presuda, 6. studenoga 2012., zahtjev br. 36653/09) i *Oreb P. protiv Hrvatske* (presuda, 31. listopada 2013., zahtjev br. 20824/09).

Primjer povrede članka 5. stavka 4. Konvencije, koju je učinio Ustavni sud ustrajući na odbacivanju ustavne tužbe u situaciji kad rješenje o određivanju pritvora u vrijeme odlučivanja Ustavnog suda više nije važno, odnosno nije proizvodilo pravne učinke, sadržan je u predmetu *Šebalj protiv Hrvatske* (2011.). Mjerodavni dijelovi te presude glase:

»217. ... Postojanje pravnog sredstva koje traži članak 5. stavak 4. mora biti dovoljno izvjesno, ne samo u teoriji nego i u praksi, bez čega neće biti dovoljno dostupno i djelotvorno, kao što se traži u svrhu te odredbe (vidjeti, *mutatis mutandis*, predmet *Stoichkov protiv Bugarske*, br. 9808/02, § 66. *in fine*, 24. ožujka 2005. i *Vachev protiv Bugarske*, br. 42987/98, § 71., ECHR 2004-VIII). Dostupnost nekog pravnog sredstva podrazumijeva, inter alia, da okolnosti koje su vlasti dobrovoljno stvorile moraju biti takve da podnositeljima zahtjeva pruže stvarnu mogućnost korištenja toga pravnog sredstva (vidjeti, *mutatis mutandis*, predmet *Čonka protiv Belgije*, br. 51564/99, §§ 46. i 55., ECHR 2002 I).

(...)

221. ... članak 5. stavak 4. ne tjera države ugovornice da uspostave i drugu razinu nadležnosti za preispitivanje zahtjeva za puštanje iz pritvora. Ipak, država koja uspostavi takav sustav mora, u načelu, pritvorenicima dati ista jamstva u žalbenom postupku kao i u prvom stupnju (vidjeti predmete *Toth protiv Austrije*, 12. prosinca 1991., § 84., Serija A br. 224; *Rutten protiv Nizozemske*, br. 32605/96, § 53., 24. srpnja 2001.; *Lanz protiv Austrije*, br. 24430/94, § 42., 31. siječnja 2002.; i *Svipsta protiv Latvije*, br. 66820/01, § 129., ECHR 2006-III). Sud smatra da se to isto primjenjuje i u sustavu koji predviđa ustavnu tužbu protiv odluka kojima se određuje i produljuje pritvor.

222. Međutim, hrvatski sustav, iako dopušta ustavnu tužbu, ostavlja Ustavnom sudu mogućnost da čeka novu odluku o produljenju pritvora i da tada odbaci ustavnu tužbu protiv prethodne odluke kao nedopuštenu. Tako, iako je podnositelj zahtjeva podnio ustavne tužbe protiv tri naprijed navedene odluke Županijskog suda u Zagrebu, Ustavni sud nije odlučio o njihovoj osnovanosti, nego je utvrdio da su sve nedopuštene jer je u međuvremenu bila donesena nova odluka o pritvoru podnositelja zahtjeva.

223. ... Odbacivši ustavne tužbe podnositelja zahtjeva kao nedopuštene samo zbog toga što je u međuvremenu bila donesena nova odluka kojom se produljuje njegov pritvor, Ustavni sud nije zadovoljio zahtjev 'da okolnosti koje vlasti dobrovoljno stvore moraju biti takve da podnositelju zahtjeva pruže stvarnu priliku iskoristiti to pravno sredstvo' (vidjeti predmet *Peša protiv Hrvatske*, br. 40523/08, § 126., 8. travnja 2010. i *Hađi*, naprijed citirano, § 47.). Tako taj sud nije ispunio svoju obvezu iz članka 5. stavka 4. Konvencije da preispita zakonitost pritvora podnositelja zahtjeva. Stoga je došlo do povrede te odredbe.«

7. Navedena se pravna stajališta ESLJP-a mogu primijeniti, *mutatis mutandis*, i na situaciju u kojoj se našao podnositelj ustavne tužbe u predmetu koji Ustavni sud razmatra u ovom ustavnosudskom postupku. Usporedi li se konkretan slučaj sa slučajem *Šebalj protiv Hrvatske* (2011.), jedina je razlika u tome što osporena rješenja o produljenju podnositeljeva pritvora nisu prestala važiti zbog donošenja novog sudskog rješenja o daljnjem produljenju pritvora, nego su prestala važiti zbog toga što je donesena prvostupanjska (nepravomoćna) sudska presuda kojom je podnositelj oslobođen optužbe za počinjenje kaznenog djela koje mu se stavljalo na teret. Ostaje činjenice, međutim, da su i u ovom slučaju osporena rješenja o produljenju pritvora prestala važiti prije no što je Ustavni sud meritorno odlučio o pravodobno podnesenoj ustavnoj tužbi kojom ih je podnositelj osporio.

Prema dosadašnjoj praksi Ustavnog suda, osporena rješenja bila bi odbačena zbog nedopuštenosti budući da ne postoje postupovne pretpostavke za odlučivanje o njima.

Ustavni sud dužan je, međutim, uskladiti svoju praksu sa zahtjevima članka 5. stavka 4. Konvencije. To u konkretnom slučaju znači da je Ustavni sud dužan meritorno ispitati prigovore podnositelja ustavne tužbe protiv osporenih rješenja o produljenju njegova pritvora, iako su ta rješenja prestala važiti 9. prosinca 2013., prije okončanja postupka pred Ustavnim sudom. Štoviše, sam podnositelj ustavne tužbe taj je dan pušten na slobodu.

7.1. Članak 76. stavci 1. i 3. Ustavnog zakona glase:

»Članak 76.

(1) Odlukom kojom se ustavna tužba usvaja, Ustavni sud ukida osporavani akt kojim je povrijeđeno ustavno pravo.

(...)

(3) U slučaju da osporavani akt kojim je povrijeđeno ustavno pravo podnositelja više ne proizvodi pravne učinke, Ustavni sud u odluci utvrđuje njegovu neustavnost, navodeći u izreci ustavno pravo koje je podnositelju tim aktom povrijeđeno.«

Budući da osporena rješenja o produljenju podnositeljeva pritvora više ne važe, odnosno ne proizvode pravne učinke, na konkretan slučaj primjenjuje se članak 76. stavak 3. Ustavnog zakona.

IV. OSPORENA RJEŠENJA O PRODULJENJU PRITVORA

8. U osporenom rješenju Županijskog suda u Osijeku od 30. rujna 2013. produljenje pritvora obrazloženo je, uz opis kaznenog djela koji slijedi iz optužnice, sljedećim razlozima:

»Optuženik se nalazi u pritvoru 2 godine, 3 mjeseca i 10 dana.

Optuženik smatra da je tako povrijeđeno načelo razmjernosti, propisano u čl. 101. st. 3. ZKP/97.

Kod ocjene o povredi ovog načela osim ukupnog vremena koje je opt. D. B. do sada proveo u zatvoru, vijeće je uzelo u obzir razmjer između težine kaznenog djela za koje se tereti, kazne koja se prema podacima u spisu može očekivati te je vodilo računa o nužnosti primjene pritvora radi ostvarenja njegove svrhe.

Kako je opisano, optuženik se tereti da je organizirao i predvodio skupinu pripadnika Specijalne jedinice policije 'Vukovi' PU Sisak, te da je usmrćeno više članova obitelji V. i N. T., dok su njegovi sinovi Z. i B. odvedeni u logor gdje su pretučeni i potom im se gubi svaki trag. Tijelo Ž. V. pronađeno je smrskane glave sa višestruko ubodnim reznim ranama.

Iako je od počinjenja djela prošlo više od 20 godine, okolnosti pod kojima je djelo počinjeno nadilaze one uobičajene pod kojima se čine ovakva teška kaznena djela. Tako su ispunjeni zakonski uvjeti za produljenje pritvora propisani u čl. 102. st. 1. t. 4. ZKP/97. Pri tome je sud cijenio mjesto i vrijeme u koje je kazneno djelo izvršeno, da se postupak privodi kraju. U ovoj fazi kaznenog postupka puštanjem na slobodu optuženika imalo bi za posljedicu stvaranje osjećaja uznemirenosti u javnosti, posebno među obiteljima žrtava i specifičnih međunacionalnih odnosa na tom području.

Nije u pravu optuženik kada smatra da bi se svrha pritvora mogla ostvariti mjerama opreza, kako je to već ranije obrazlagano.

Optuženik se poziva na odluku Ustavnog suda Republike Hrvatske u Zagrebu od 27. rujna 2013. g. Ovom odlukom odbijena je ustavna tužba D. B. koju je podnio njegov zastupnik u ustavnosudskom postupku, odnosno branitelj u kaznenom postupku, odvjetnik D. R.

(...)

Kako je već istaknuto, prilike i okolnosti od donošenja zadnjeg pravomoćnog rješenja nisu se promijenile. Kazneni postupak teče kontinuirano, a glavna rasprava zakazana je za 14., 15. i 16. listopada 2013. g.«